9 - AMALIY MASHGʻULOT. QARSHILIKLARNING PARALLEL VA KETMA-KET ULANISHLARI, HAMDA ULARGA OID MASALALAR

ECHISH

Mashgʻulotning maqsadi: Talabalarga qarshiliklarining parallel va ketma-ket ulanishlariga oid ma'lumotlarni berish, hamda bilim va koʻnikmalarni masalalar yordamida shakllantirishdan iborat.

Mashg'ulotning rejasi: 1. Nazariy qism.

- 2. Amaliy mashgʻulotga doir namunaviy masalalar echish.
- 3. Amaliy mashgʻulotni bajarishga oid mustaqil variantlar.
- 4. Nazorat savollari.

Tayanch soʻzlar va iboralar: oʻtkazgich, qarshilik, solishtirma qarshilik, oʻtkazgichning uzunligi, oʻtkazgichning kesim yuzasi.

1. Nazariy qism.

O'tkazgichlarning ulanish usullari.

Ketma-ket ulash: Oʻzaro ketma-ket ulangan oʻtkazgichlarning umumiy qarshiligi $R_{\kappa,\kappa}$ barcha oʻtkazgichlar qarshiliklari R_1 , R_2 , R_3 , ..., R_n ning algebraik yigʻindisiga teng:

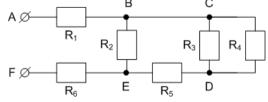
$$R_{\kappa,\kappa} = R_1 + R_2 + R_3 + \dots + R_n$$
.

Parallel ulash: O'zaro parallel ulangan o'tkazgichlarning umumiy qarshiligi $\frac{1}{R_{nap}}$ barcha o'tkazgichlar qarshiliklari $\frac{1}{R_1}$, $\frac{1}{R_2}$, $\frac{1}{R_3}$, ..., $\frac{1}{R_n}$ ning algebraik yig'indisiga teng:

$$\frac{1}{R_{nap}} = \frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} + \frac{1}{R_3} + \dots + \frac{1}{R_m}.$$

2. Amaliy mashgʻulotga doir namunaviy masalalar echish.

9.1-masala. Elektr zanjiriga keltirilgan R_1 =2 Om; R_2 =0,5 Om; R_3 =1 Om; R_4 =3 Om; R_5 =4 Om va R_6 =5 Om li qarshiliklarning miqdoriga qarab, elektr zanjiri sxemasining ekvivalent qarshiligi ($R_{\rm EKV}$) aniqlansin.

Echish: Avvalo masalaning berilgan qiymatlari, hamda qarshilik-larning ketma-ket va parallel ulanish usullari asosida keltirilgan sxemasini soddalashtirish kerak.

Buning uchun qarshiliklarning parallel ulash usuli asosida, elektr zanjirining hisoblanayotgan qism qarshiligini R_7 deb belgilaymiz, ya'ni:

$$R_7 = \frac{R_3 \cdot R_4}{R_3 + R_4} = \frac{1 \cdot 3}{1 + 3} = \frac{3}{4} = 0,75 \text{ (Om)}$$

Soʻngra qarshiliklarning ketma-ket ulash usuli asosida, elektr zanjirining hisoblanayotgan qism qarshiligini R_8 deb belgilaymiz:

$$R_8 = R_5 + R_7 = 4 + 0.75 = 4.75$$
 (Om)

Qarshiliklarning parallel ulash usuli asosida, elektr zanjiri-ning hisoblanayotgan qism qarshiligini R_9 deb belgilaymiz:

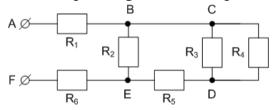
$$R_9 = \frac{R_2 \cdot R_8}{R_2 + R_8} = \frac{0.5 \cdot 4.75}{0.5 + 4.75} = \frac{2.375}{5.25} = 0.45 \text{ (Om)}$$

Umumiy holatda qarshiliklarning ketma-ket ulash usuli asosida, elektr zanjirining ekvivalent qarshiligini $R_{\rm ekv}$ hisoblaymiz:

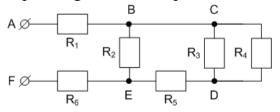
$$R_{3KB} = R_1 + R_9 + R_6 = 2 + 0.45 + 5 = 7.45$$
 (Om)

3. Amaliy mashgʻulotni bajarishga oid mustaqil variantlar.

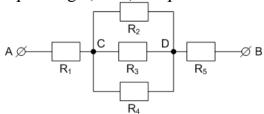
9.2-masala. Elektr zanjiriga keltirilgan R_1 =3 Om; R_2 =7 Om; R_3 =6 Om; R_4 =2 Om; R_5 =5 Om va R_6 =1,5 Om li qarshiliklarning miqdoriga qarab, elektr zanjiri sxemasining ekvivalent qarshiligi ($R_{\rm EKV}$) aniqlansin.

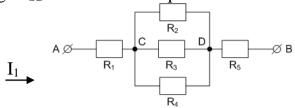
9.3-masala. Elektr zanjiriga keltirilgan R_1 =2,7 Om; R_2 =1,3 Om; R_3 =8,7 Om; R_4 =9,1 Om va R_5 =10 Om li qarshiliklarning miqdoriga qarab, elektr zanjiri sxemasining ekvivalent qarshiligi ($R_{\rm EKV}$) aniqlansin.

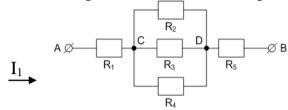
9.4-masala. Elektr zanjiriga keltirilgan R_1 =3 Om; R_2 =7 Om; R_3 =2,5 Om; R_4 =1,5 Om va R_5 =6 Om li qarshiliklarning miqdoriga qarab, elektr zanjiri sxemasining ekvivalent qarshiligi ($R_{\rm EKV}$) aniqlansin.

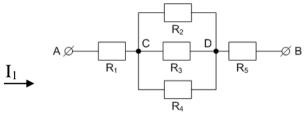
9.5-masala. Elektr zanjiriga ulangan R_1 =8 Om; R_2 =6 Om; R_3 =5 Om; R_4 =4 Om va R_5 =3 Om li qarshiliklardan I_1 =5 A tok oqib oʻtmoqda. Elektr zanjirining SD tugunlari orasidagi $U_{\rm SD}$ kuchlanishi aniqlansin.

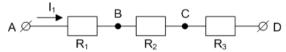
9.6-masala. Elektr zanjiriga ulangan R_1 =1,5 Om; R_2 =0,3 Om; R_3 =0,5 Om; R_4 =0,9 Om va R_5 =1 Om li qarshiliklardan I_1 =3 A tok oqib oʻtmoqda. Elektr zanjirining AV tugunlari orasidagi $U_{\rm AV}$ kuchlanishi aniqlansin.

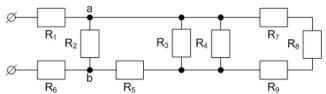
9.7-masala. Elektr zanjiriga ulangan R_5 =6,7 Om li qarshilikdan I_1 =2 A tok oqib oʻtmoqda. Elektr zanjirining DV tugunlari orasidagi $U_{\rm DV}$ kuchlanishi aniqlansin.

9.8-masala. Keltirilgan elektr zanjirida R_1 =6 Om; R_2 =5 Om va R_3 =2 Om li qarshiliklardan I_1 =5 A tok oqib oʻtmoqda. Elektr zanjirining AD tugunlari orasidagi $U_{\rm AD}$ kuchlanishi aniqlansin.

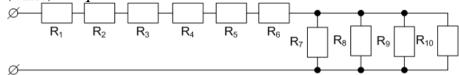
9.9-masala. Elektr zanjiriga keltirilgan R_1 =2 Om; R_2 =5 Om; R_3 =4 Om; R_4 =3 Om; R_5 =2 Om; R_6 =1 Om; R_7 =8 Om; R_8 =9 Om va R_9 =5 Om li qarshiliklarning miqdoriga qarab, elektr zanjiri sxemasining ekvivalent qarshiligi ($R_{\rm EKV}$) aniqlansin.

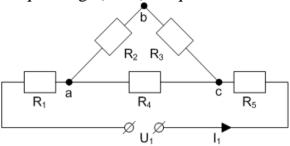
9.10-masala. Elektr zanjiriga keltirilgan R_1 =0,5 Om; R_2 =1 Om; R_3 =1,5 Om; R_4 =2 Om; R_5 =2,5 Om; R_6 =3 Om; R_7 =1 Om; R_8 =2 Om; R_9 =4 Om va R_{10} =6

Om li qarshiliklarning miqdoriga qarab, elektr zanjiri sxemasining ekvivalent

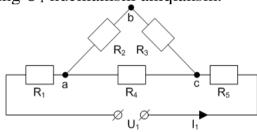
qarshiligi ($R_{\rm EKV}$) aniqlansin.

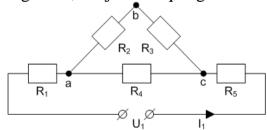
9.11-masala. Elektr zanjiriga keltirilgan R_1 =15 Om; R_2 =20 Om; R_3 =25 Om; R_4 =10 Om va R_5 =12 Om li qarshiliklarning miqdoriga qarab, elektr zanjiri sxemasining ekvivalent qarshiligi ($R_{\rm EKV}$) aniqlansin.

9.12-masala. Elektr zanjiriga ulangan R_1 =6 Om; R_2 =7 Om; R_3 =5 Om; R_4 =3,5 Om va R_5 =5 Om li qarshiliklardan I_1 =5 A li tok oqib oʻtganida, tarmoqqa ulangan elektr zanjirining U_1 kuchlanishi aniqlansin.

9.13-masala. Kuchlanishi U_1 =220 V boʻlgan elektr tarmogʻiga R_1 =10 Om; R_2 =5 Om; R_3 =10 Om; R_4 =6 Om va R_5 =8 Om li qarshiliklardan tashkil topgan elektr zanjiri ulanganida, zanjirdan oqadigan I_1 tokni aniqlang.

4. Nazorat savollari

- **1.** Oʻzaro ketma-ket ulangan oʻtkazgichlarning umumiy qarshiligini topish formulasini keltiring.
- **2.** Oʻzaro parallel ulangan oʻtkazgichlarning umumiy qarshiligi qiymati qanday topiladi?
- **3.** Oʻzaro paralel yoki ketma-ket ulangan oʻtkazgichlardagi kuchlanishning qiymati qanday aniqlash mumkin?